

Міністерство освіти і науки України
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

РОБОЧА ПРОГРАМА
вибіркової навчальної дисципліни
«ІНКЛЮЗИВНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ»
освітнього рівня «бакалаврського»
галузі знань 01 Освіта/Педагогіка
спеціальності 012 Дошкільна освіта
Шифр за навчальним планом ВВ 2. 05

ОПП «Дошкільна та інклюзивна освіта»

Київ - 2020

I. Опис дисципліни
Шифр дисципліни

Загальна характеристика дисципліни	Навчальне навантаження з дисципліни		Методи навчання і форми контролю
Галузі знань 01 Педагогічна освіта	Кількість кредитів – 4		<p>Методи навчання:</p> <ul style="list-style-type: none"> - стимулювання й мотивації навчання, спрямованих на формування інтересу до майбутньої професійної діяльності; - організації і здійснення навчально-пізнавальних дій, - індивідуалізованого спілкування студента з викладачем через мультимедійні засоби, - використання мультимедійних освітніх технологій у процесі самонавчання (друковані, аудіо-, відеоматеріали та навчальні матеріали, що надходять з комп'ютерних мереж) <p>Методи та форми дистанційного навчання - система Moodle https://moodle.npu.edu.ua/course/view.php?id=3001</p> <ul style="list-style-type: none"> - інтернет - конференція Google Meet.
	Загальна кількість годин 120		
Спеціальність 012 Дошкільна освіта	Денна	Заочна	
	Лекції		
Освітній рівень бакалавр	-	6	
Нормативна	Семінарські (практичні) заняття		
Рік вивчення дисципліни за навчальним планом 4			
Семестр 1			
Тижневе навантаження (год.): - аудиторне: 2 - самостійна робота: 4,6			
	Лабораторні заняття		
	-	-	
	Індивідуальна робота		
	-9	-	
	Самостійна робота		
	96	108	
	Співвідношення аудиторних годин і годин СРС:		
Мова навчання українська			

Предмет вивчення навчальної дисципліни – особливості інклюзивного освітнього середовища, його зміст та структура.

Міждисциплінарні зв'язки: «Філософія», «Основи медичних знань», «Інклюзивна освіта», «Етика», «Етика професійного спілкування», «Психологія дитяча», «Психологія загальна», «Педагогіка дошкільна», «Педагогіка», «Основи корекційної педагогіки», «Теорія і практика співпраці з родиною», «Планування освітнього процесу».

Мета і завдання навчальної дисципліни

Мета викладання навчальної дисципліни «Інклюзивне освітнє середовище» є забезпечення підготовки майбутніх асистентів вихователів в інклюзивній групі до створення та забезпечення ефективності функціонування інклюзивного освітнього середовища для дітей з особливими освітніми потребами, спрямованого на реалізацію індивідуальних освітніх стратегій вихованців.

Завданнями навчальної дисципліни «Інклюзивне освітнє середовище» є:

- ознайомлення з теоретико-методологічними засадами створення інклюзивного освітнього середовища;
- ознайомлення з загальними підходами та принципами життєдіяльності дітей з особливими освітніми потребами щодо здійснення інклюзивної освіти, а також оптимальною структурою освітнього процесу;
- ознайомлення з умовами створення безбар'єрного середовища з урахуванням потреб усіх учасників освітнього процесу;
- формування навичок забезпечення необхідної підтримки супроводу дітей з особливими освітніми потребами в освітньому процесі дошкільного навчального закладу;
- формування практичних навичок і умінь визначати рівень і обсяг необхідних змін та пристосувань освітнього середовища за рахунок структурно-функціональної, змістовної та технологічної модернізації освітньої системи закладу;
- формування навичок змістовної співпраці з командою психолого-педагогічного супроводу, реалізації власних професійних функцій в межах своїх повноважень.
- формування навичок реалізації партнерських взаємин з родинами.

II. Основні результати навчання та компетентності, які вони формують:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	<i>Знати</i> теоретичні, методичні та нормативно-правові основи створення інклюзивного освітнього середовища. <i>Вміти</i> усувати бар'єри щодо доступу до освітніх та соціальних програм розвитку дітей з особливими освітніми потребами; реалізації основних прав; уникати прояву дискримінації та сегрегації.	<i>Загальні, фахові.</i>
2.	<i>Знати</i> загальні, специфічні закономірності та індивідуальні особливості психофізіологічного розвитку, особливості регуляції поведінки і діяльності дитини дошкільного віку з особливими освітніми потребами. <i>Вміти</i> проектувати і здійснювати діагностичну роботу, профілактичні та корекційно-розвивальні програми для дітей з особливими потребами	<i>Загальні, фахові.</i>
3.	<i>Знати</i> особливості формування освітньо-розвивального середовища для дітей з	<i>Загальні, фахові.</i>

	<p>особливими освітніми потребами шляхом забезпечення психолого-педагогічного, медико-соціального супроводу;</p> <p><i>Вміти</i> організовувати міжособистісну взаємодію дітей з особливими потребами з однолітками в групі; спільну діяльність дітей та дорослих, спільну та індивідуальну діяльність дітей відповідно до вікових норм їх розвитку.</p>	
4.	<p><i>Знати</i> специфічні потреби родин, які виховують дитину з особливими освітніми потребами; особливості спілкування з батьками/або особами, які їх замінюють; способи ефективної та конструктивної взаємодії навчальних закладів освіти з різними соціальними групами.</p> <p><i>Вміти</i> використовувати різноманітні методи та прийоми партнерства з батьками відповідно до ситуації; надавати консультативну допомогу та інформаційну підтримку у реалізації інклюзивних програм у системі загальної освіти.</p>	<i>Загальні, фахові.</i>
5.	<p><i>Знати</i> повноваження та обов'язки осіб, залучених до створення та забезпечення якості функціонування інклюзивного освітнього середовища.</p> <p><i>Вміти</i> брати участь у міждисциплінарній та міжвідомчій взаємодії спеціалістів у вирішенні професійних завдань у галузі психолого-педагогічної діяльності з метою формування системи позитивних міжособистісних стосунків, психологічного клімату та організаційної культури в освітньому закладі.</p>	<i>Загальні, фахові.</i>

III. Тематичний план дисципліни

На вивчення дисципліни відводиться 4 кредити ЄКТС 120 годин.

№ п/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)				
		Аудиторні	Лекції	Практичні (семінарські)	Лабораторні	СРС.	Аудиторні	Лекції	Практичні (семінарські)	Лабораторні	СРС.
1.	Теоретичні основи інклюзивної освіти.	4	-	-	-	34	5	3	2	-	40
1.1	Сучасні підходи до створення інклюзивного освітнього середовища.	2	-	-	-	6	2	1	1	-	16
1.2	Структура інклюзивного освітнього середовища.	2			-	10	3	2	1	-	24
2	Організаційно-технологічні засади створення інклюзивного освітнього середовища.	5			-	38	4	3	4	-	56
2.1	Досвід успішних інклюзивних практик в закладах дошкільної освіти.	2			-	8	1	1	1	-	22
2.2	Моделювання інклюзивного освітнього середовища для дітей з особливими освітніми потребами.	2			-	8	-	2	2	-	16
2.3	Батьки як ключові партнери в інклюзивному освітньому середовищі.	1			-	8	2	1	2	-	18
Разом		9	-	-	-	72	12	6	6	-	96

IV. Зміст дисципліни

№ п/п	4.1. Назва модулів, тем та їх зміст	Кількість годин	
		всього	в т.ч. лекційних
	<p><u>Модуль І. Сутність і специфіка інклюзивного освітнього середовища в сучасних закладах освіти.</u></p> <p>Тема 1. Сучасні підходи до створення інклюзивного освітнього середовища. Принцип індивідуального підходу до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Інклюзивна освіта як модель освітнього середовища. Сучасні трактування поняття «інклюзивне освітнє середовище». Умови формування інклюзивного освітнього середовища. Переваги інклюзивного освітнього середовища для усіх учасників освітнього процесу. Роль асистента вихователя в створенні інклюзивного освітнього середовища.</p> <p>Тема 2. Структура інклюзивного освітнього середовища. Структура інклюзивного освітнього середовища як простір соціалізації дітей з різними можливостями. Ознаки інклюзивного освітнього середовища. Структурні компоненти інклюзивного освітнього середовища: просторово-предметний, змістовно-методичний компонент, комунікативно-організаційний. Особливі ресурси, що сприяють доступності та оптимізації різних видів дитячої діяльності.</p> <p><u>Модуль 2. Організаційно-технологічні засади створення інклюзивного освітнього середовища.</u></p> <p>Тема 1. Досвід успішних інклюзивних практик в закладах дошкільної освіти. Застосування середовищного підходу у вихованні дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами. Специфіка організації та реалізації інклюзивного освітнього середовища. Шляхи подолання перешкод створення інклюзивного освітнього середовища. Критерії оцінки стану інклюзивного освітнього середовища.</p> <p>Тема 2. Моделювання інклюзивного освітнього середовища для дітей з особливими освітніми потребами. Психолого-педагогічні аспекти проектування інклюзивного освітнього середовища. Принципи моделювання інклюзивного освітнього середовища. Загальні специфічні потреби дітей з особливими освітніми потребами. Підходи до організації освітнього процесу в інклюзивній групі із урахуванням різних стилів навчання, виховання і розвитку. Основні завдання асистента вихователя в інклюзивній</p>		

	<p>групі у поширенні ідей інклюзивної освіти серед різних верств населення.</p> <p>Правила професійної взаємодії асистента вихователя інклюзивної групи з представниками команди супроводу.</p> <p>Тема 3. Батьки як ключові партнери в інклюзивному освітньому середовищі.</p> <p>Забезпечення єдиних підходів закладу освіти і сім'ї у створенні розвивального інклюзивного середовища вдома.</p> <p>Сучасні технології забезпечення змістовної співпраці інклюзивного закладу дошкільної освіти з батьками дітей з особливими освітніми потребами.</p>		
--	--	--	--

4.2. Плани семінарських, практичних та лабораторних занять

Тема «Сучасні підходи до створення інклюзивного освітнього середовища».

План.

1. Інклюзивна освіта як модель освітнього середовища.
2. Сучасні трактування поняття «інклюзивне освітнє середовище».
3. Умови формування інклюзивного освітнього середовища.
4. Переваги інклюзивного освітнього середовища для усіх учасників освітнього процесу.
5. Роль асистента вихователя в створенні інклюзивного освітнього середовища.

Тема «Структура інклюзивного освітнього середовища».

План.

1. Структура інклюзивного освітнього середовища як простір соціалізації дітей з різними можливостями. Ознаки інклюзивного освітнього середовища.
2. Структурні компоненти інклюзивного освітнього середовища: просторово-предметний, змістовно-методичний, комунікативно-організаційний.
3. Особливі ресурси, що сприяють доступності та оптимізації різних видів дитячої діяльності.

Тема «Досвід успішних інклюзивних практик в закладах дошкільної освіти».

План.

1. Застосування середовищного підходу у вихованні дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами.
2. Специфіка організації та реалізації інклюзивного освітнього середовища в ЗДО.
3. Шляхи подолання перешкод створення інклюзивного освітнього середовища.
4. Критерії оцінки стану інклюзивного освітнього середовища.

Тема «Моделювання інклюзивного освітнього середовища для дітей з особливими освітніми потребами».

План.

1. Психолого-педагогічні аспекти проектування інклюзивного освітнього середовища.
2. Принципи моделювання інклюзивного освітнього середовища.
3. Підходи до організації освітнього процесу в інклюзивній групі із урахуванням різних стилів навчання, виховання і розвитку.
4. Основні завдання асистента вихователя в інклюзивній групі у поширенні ідей інклюзивної освіти серед різних верств населення.
5. Правила професійної взаємодії асистента вихователя інклюзивної групи з представниками команди супроводу.

4.3. Організація самостійної роботи студентів та форми звітності:

Завдання для самостійної роботи:

1. Аналіз нормативно-правових основ створення інклюзивного освітнього середовища в закладах освіти України.
2. Скласти таблицю «Компонентна критеріально-рівнева характеристика інклюзивного середовища».

№ в/п	Компоненти інклюзивного середовища	Критерії розвитку	Рівні доступності
1	Безбар'єрне середовище (фізичне і психічне)	Збільшення в закладі освіти частки дітей з особливими освітніми потребами	фізичний

3. Схарактеризувати переваги інклюзивного освітнього середовища для таких категорій осіб: для дітей з особливими потребами; для дітей з типовими розвитку; для вихователів; батьків.

4. Сформулювати правила професійної взаємодії асистента вихователя з командою супроводу у створенні інклюзивного освітнього середовища.

5. Розробити модель інклюзивного освітнього середовища в групі ЗДО для дитини з особливими освітніми потребами (на вибір студента).

V. Контроль якості знань студентів

5.1. Форми і методи поточного контролю

Усне індивідуальне та фронтальне опитування, модульні контрольні роботи, самостійні письмові роботи, поточне тестування.

У процесі оцінювання навчальних досягнень бакалаврів застосовуються такі методи:

- *методи усного контролю*: індивідуальне опитування, фронтальне опитування, співбесіда.
- *методи письмового контролю*: модульне письмове тестування; реферат, самостійні письмові роботи.
- *методи самоконтролю*: уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз.

Кожний модуль включає бали за опрацювання лекцій, практичних і семінарських занять, виконання самостійної роботи, модульної контрольної роботи.

У процесі оцінювання поточних навчальних досягнень студентів дистанційного навчання застосовуються такі методи:

- Методи навчання за допомогою взаємодії слухача з освітніми ресурсами при мінімальній участі викладача і студентів (самонавчання). Для розвитку цих методів характерний мультимедійний підхід, коли за допомогою різноманітних засобів створюються освітні ресурси: друковані, аудіо-, відеоматеріали та навчальні матеріали, що надходять з комп'ютерних мереж.

- Методи індивідуалізованого викладання і навчання, для яких характерні взаємини одного студента з одним викладачем чи одного студента з іншим студентом (навчання "один у одного"). Ці методи реалізуються в дистанційній освіті в основному за допомогою таких технологій, як телефон, звичайна та електронна пошти; методи, в основі яких лежить надання студентам навчального матеріалу викладачем чи експертом, при якому студенти не відіграють активної ролі у комунікації (навчання "один до багатьох").

- Методи, для яких характерна активна взаємодія між всіма учасниками освітнього процесу (навчання "багато до багатьох").

Дистанційне навчання здійснюється за допомогою комп'ютерних телекомунікацій, має наступні форми поточного контролю:

Система Moodle - це платформа, на якій розміщені навчальні матеріали, реалізується спілкування "студент-студент", "студент-викладач", контролюються знання студентів, але й здійснювати управління освітнім процесом.

Google Meet - проведення дистанційних конференцій, лекційних, семінарських та лабораторних занять, інших форм навчальних занять, проведених за допомогою засобів телекомунікацій і інших можливостей "Всесвітньої павутини".

Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля.

Навчальні досягнення студентів оцінюються за модульно-рейтинговою системою, в основу якої покладено принцип поопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок; розширення кількості підсумкових балів до 100 (них поточний – 60 балів і екзамен – 40 балів).

5.2. Форми і методи підсумкового контролю

Письмовий екзамен (40 балів)

Питання до екзамену

1. Запропонуйте різні варіанти об'єднання дітей і інклюзивній групі.
2. Обґрунтуйте необхідність створення інклюзивного освітнього середовища і його розвитку в сучасних умовах функціонування закладу дошкільної освіти.
3. Охарактеризуйте змістовно-методичний компонент інклюзивного освітнього середовища.
4. Охарактеризуйте комунікативно-організаційний компонент інклюзивного освітнього середовища.
5. Охарактеризуйте критерії успішного розвитку інклюзивного середовища.
6. Охарактеризуйте ознаки інклюзивного освітнього середовища.
7. Охарактеризуйте основні завдання асистента вихователя в інклюзивній групі у поширенні ідей інклюзивної освіти серед різних верств населення.
8. Охарактеризуйте основні напрями взаємодії асистента вихователя з батьками в інклюзивному освітньому середовищі.
9. Охарактеризуйте основні перешкоди для успішного створення інклюзивного освітнього середовища та шляхи їх подолання.
10. Охарактеризуйте основні підходи до визначення поняття «інклюзивне освітнє середовище».
11. Охарактеризуйте переваги інклюзивного освітнього середовища для гармонійного розвитку дитини з особливими освітніми потребами.
12. Охарактеризуйте просторово-предметний компонент інклюзивного освітнього середовища.
13. Охарактеризуйте роль асистента вихователя в створенні інклюзивного освітнього середовища.
14. Охарактеризуйте середовищний підхід до організації життєдіяльності дітей в інклюзивній групі закладу дошкільної освіти.
15. Охарактеризуйте структуру інклюзивного освітнього середовища.
16. Охарактеризуйте умови успішного функціонування інклюзивного освітнього середовища в ЗДО.
17. Розкрийте напрями професійної діяльності асистента вихователя в інклюзивній групі.
18. Розкрийте основні етапи діяльності команди супроводу із забезпечення функціонування інклюзивного освітнього середовища.
19. Розкрийте основні підходи до моделювання інклюзивного освітнього середовища.
20. Розкрийте основні підходи до організації освітнього процесу в інклюзивній групі із урахуванням різних стилів навчання, виховання і розвитку.

21. Розкрийте особливості взаємодії асистента вихователя з вихователем в умовах інклюзивного освітнього середовища.
22. Розкрийте особливості використання інноваційних технологій в умовах інклюзивного освітнього середовища.
23. Розкрийте особливості запровадження інклюзивних технологій в освітньому процесі інклюзивної групи.
24. Розкрийте особливості мережевої взаємодії структур, які забезпечують організацію інклюзивної практики.
25. Розкрийте особливості організації роботи з дітьми дошкільного віку (з типовим розвитком) в інклюзивній групі.
26. Розкрийте особливості планування освітнього процесу в інклюзивному середовищі групи закладу дошкільної освіти.
27. Розкрийте особливості формування комунікативних навичок дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивній групі.
28. Розкрийте принципи інклюзивного освітнього середовища.
29. Розкрийте специфіку використання ресурсів інклюзивного освітнього середовища, спрямованих на реалізацію індивідуальних освітніх стратегій дітей.
30. Розкрийте стратегії ефективної взаємодії усіх учасників освітнього процесу в умовах інклюзивного освітнього середовища.
31. Розкрийте сучасні технології забезпечення змістовної співпраці інклюзивного закладу дошкільної освіти з батьками дітей з особливими освітніми потребами.
32. Розробіть анкету для батьків дитини з особливими освітніми потребами під час першої зустрічі в ЗДО.
33. Розробіть правила професійної взаємодії асистента вихователя інклюзивної групи з представниками команди супроводу.
34. Розробіть рекомендації для батьків дитини з особливими освітніми потребами із питань створення розвивального середовища вдома.
35. Розробіть рекомендації для батьків дітей з питань адаптації дитини до умов інклюзивного освітнього середовища.
36. Розробіть рекомендації для вихователів щодо створення безбар'єрного фізичного і психічного середовища інклюзивної групи.
37. Розробіть рекомендації для педагогічного колективу щодо включення дитини з особливими освітніми потребами до групи.
38. Складіть план бесіди для дітей інклюзивної групи з формування дружніх взаємин (вікова група і тема на вибір студента).
39. Складіть тематику (5) консультацій для педагогічного колективу інклюзивного закладу дошкільної освіти.
40. Складіть тематику бесід (4-5 тем) з батьками дітей з особливими освітніми потребами.
41. Сплануйте роботу з адаптації дитини з особливими освітніми потребами до умов інклюзивного освітнього середовища.
42. Сплануйте тематику заходів (4-5) з підвищення рівня методичної обізнаності педагогічного колективу у питаннях реалізації концептуальних засад інклюзивної освіти.
43. Створіть добірку ігор (2-3) для дітей спрямованих на налагодження позитивної взаємодії з однолітками в інклюзивній групі.
44. Створіть добірку ігор (4-5) для дітей інклюзивної групи з формування толерантного ставлення до різних людських особливостей.
45. Створіть добірку методів і прийомів (4-5) спрямованих на соціальне збереження дітей в умовах інклюзивного освітнього середовища.

5.3. Критерії оцінювання знань студентів

Контроль успішності студентів з урахуванням поточного (60 балів) і підсумкового (40 балів) оцінювання.

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог:

- ✓ своєчасність виконання навчальних завдань;
- ✓ повний обсяг їх виконання;
- ✓ якість виконання навчальних завдань;
- ✓ самостійність виконання;
- ✓ творчий підхід у виконанні завдань;
- ✓ ініціативність у навчальній діяльності.

Шкала оцінювання результатів ПОТОЧНИХ (СЕМЕСТРОВИХ)

видів навчальної діяльності: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для оцінювання результатів поточних (семестрових) видів навчальної діяльності
54-60	A	відмінно
48-53	B	добре
42-47	C	
39-41	D	
36-38	E	задовільно
21-35	FX	незадовільно з можливістю повторного виконання окремих видів навчальної діяльності
0-20	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Шкала оцінювання результатів ЕКЗАМЕНУ: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену
36-40	A	відмінно
32-35	B	добре
28-31	C	
26-27	D	
24-25	E	задовільно
14-23	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0-13	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Систему рейтингових балів для різних видів контролю та порядок їх переведення у національну (4-бальну) та європейську (ECTS) шкалу.

Підсумкова кількість балів (max – 100)	Оцінка за 4-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS
1 – 34	«незадовільно» (з обов'язковим повторним курсом)	F

35 – 59	«незадовільно» (з можливістю повторного складання)	FX
60 – 68	«задовільно»	E
69-74	«задовільно»	D
75 – 82	«добре»	C
83 – 89	«добре»	B
90 – 100	«відмінно»	A

Загальні критерії оцінювання успішності студентів, які отримали за 4-бальною шкалою оцінки «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно».

Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень студентів

Оцінка	Критерії оцінювання
відмінно	ставиться за повні та міцні знання матеріалу в заданому обсязі, вміння вільно виконувати практичні завдання, передбачені навчальною програмою; за знання основної та додаткової літератури; за вияв креативності у розумінні і творчому використанні набутих знань та умінь, за виконання завдань у повному обсязі.
Добре	ставиться за вияв студентом повних, систематичних знань із дисципліни, успішне виконання практичних завдань, засвоєння основної та додаткової літератури, здатність до самостійного поповнення та оновлення знань; за виконання завдань у достатньому обсязі.
задовільно	ставиться за вияв знання основного навчального матеріалу в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої фахової діяльності, поверхову обізнаність з основною і додатковою літературою, передбаченою навчальною програмою; можливі суттєві помилки у виконанні практичних завдань.
незадовільно	виставляється студентові, відповідь якого під час відтворення основного програмового матеріалу поверхова, фрагментарна, що зумовлюється початковими уявленнями про предмет вивчення. Таким чином, оцінка «незадовільно» ставиться студентові, який неспроможний до навчання чи виконання фахової діяльності після закінчення.

VII. Основні допоміжні інформаційні джерела для вивчення курсу

Основні закони України:

- 1) Конституція України (1996 р.).
- 2) Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні (1991 р.).
- 3) Про загальну середню освіту (1999 р.).
- 4) Про реабілітацію інвалідів в Україні (2005 р.).
- 5) Про внесення змін у законодавчі акти з питань загальної середньої та дошкільної освіти про організацію навчально-виховного процесу (2010 р.)

Укази Президента України:

- Указ Президента України «Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини» (від 25.8.2015 р. № 501/2015).
- Указ Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (від 25.6.2013 р. № 344/2013).
- Указ Президента України «Про заходи щодо розв'язання актуальних проблем осіб з обмеженими фізичними можливостями» (від 19.5.2011 р. № 588).
- Указ Президента України «Про додаткові невідкладні заходи щодо створення сприятливих умов життєдіяльності осіб з обмеженими фізичними можливостями» (від 18.12.2007 р. № 1228).

- Указ Президента України «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні» (від 30.9.2010 р. № 926).

Постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України (КМУ):

- Постанова КМУ від 15.8.2011 р. № 872 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах».
- Постанова КМУ від 18.7.2012 р. № 635 «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 14 квітня 1997 р. № 346 і від 14 червня 2000 р. № 963».
- Постанова КМУ від 01.8.2012 р. № 706 «Про затвердження Державної цільової програми «Національний план дій з реалізації Конвенції про права інвалідів» на період до 2020 року».
- Постанова КМУ від 21.8.2013 р. № 607 «Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти для дітей з особливими освітніми потребами».

Накази Міністерства освіти і науки України:

- Про затвердження типових штатних нормативів загальноосвітніх навчальних закладів № 1205 від 6.12.2009 р.
- Про затвердження Положення про спеціальні класи для навчання дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітніх навчальних закладах № 1224 від 9.12.2010 р.
- Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 16.8.2012 р. № 920, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 5 вересня 2012 р. за № 1502/21814 «Про затвердження Положення про навчально-реабілітаційний центр».
- Спільний наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту та Міністерства охорони здоров'я № 995/557 від 10.09.2012 р. «Про затвердження Положення про дитячі будинки і загальноосвітні школи-інтернати для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування».
- Про затвердження Плану заходів щодо виконання завдань і заходів Державної цільової програми на період до 2020 року № 1063 від 1.10.2012 р.
- Про затвердження плану заходів щодо забезпечення права на освіту дітей з особливими освітніми потребами, у тому числі дітей-інвалідів, № 768 від 14.6.2013 р.
- Про затвердження Типових навчальних планів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку (початкова школа), № 80 від 28.1.14 р.
- Наказ Міністерства освіти і науки України, Міністерства охорони здоров'я України 6 лютого 2015 р. № 104/52 «Про затвердження Порядку комплектування інклюзивних груп у дошкільних навчальних закладах».
- Про затвердження Типових навчальних планів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів III ступеня для дітей які потребують корекції фізичного та/або розумового розвитку, № 134 від 12.2.2015 р.
- Про затвердження Положення про індивідуальну форму навчання в загальноосвітніх навчальних закладах № 8 від 12.1.2016 р.

Базова

1. Залучення дітей з особливими потребами: Методичне керівництво до програми „Крок за кроком”. К., 2000. 224 с.
2. Іванова І. Б. Соціально-психологічні проблеми дітей-інвалідів / І. Б. Іванова. К.: Логос, 2000. 188 с.
3. Індекс інклюзії: дошкільний навчальний заклад: навчально-методичний посібник / під заг. ред. Шинкаренко В. І. К.: Тов. «Видавничий дім «Плеяди», 2011. 100 с.
4. Інклюзивна освіта від А до Я: poradnik для педагогів і батьків / Укладачі Н. В. Заєркова, А. О. Трейтяк. К., 2016. 68 с.
5. Інклюзивна освіта: Стан і перспективи розвитку в Україні: Наук.-метод. зб. до Всеукраїнської наук.-практ. конференції в рамках реалізації проекту „Створення ресурсних центрів для батьків дітей з особливими потребами” ІВРР-ТАСІС Європейської комісії /ВФ „Крок за кроком” К., 2007. 180 с.

6. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи : монографія / А. А. Колупаєва. К. : Самміт-Книга, 2009. 272
7. Колупаєва А. А. Вступ до інклюзивної освіти : навчальний курс / А. А. Колупаєва, С. М. Єфімова. К. : [Б.в.], 2010. 17 с.
8. Кузава І. Б. Інклюзивна освіта дошкільників, які потребують корекції психофізичного розвитку: теорія і методика: [монографія]. Луцьк: ПП Іванюк В. П., 2003. 292 с.
9. Підготовка вчителів і вихователів до роботи в інклюзивних класах та групах. Курс для викладачів ВНЗ. пер. з англ. Київ, 2000. 224 с.
10. Створення ресурсних центрів. Посібник для батьків дітей з особливими потребами /ВФ „Крок за кроком” К., 2007. 216 с.
11. Царькова О. В. Особливості формування освітнього простору для дітей з обмеженими можливостями здоров'я / збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. К., 2016. С. 582-592.
12. Як досягти змін: Посіб. Для батьків та педагогів з обстоювання та захисту прав дітей з особливими освітніми потребами та громадської діяльності /ВФ „Крок за кроком” К., 2007. 140 с.

Допоміжна

1. Андрійчук С. Сучасна система соціального обслуговування і реабілітації дітей з особливими потребами / С. Андрійчук // Вісник Львівського університету. Сер. педагогічна. 2005. Вип. 20. С. 178–184.
2. Аристова Л.В. Физкультурно-спортивные сооружения для инвалидов: учебное пособие. –Москва: Советский спорт, 2002. 192 с.
3. Балакірська Л. В. Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами / Л. В. Балакірська // Педагогічна майстерня. 2011. № 6. С. 11–13.
4. Бондар В. Інклюзивне навчання як соціально-педагогічний феномен / Віталій Бондар // Рідна школа. 2011. № 3. С. 10–14.
5. Быков Д. А. Опыт создания реабилитационного комплекса для детей с ограниченными возможностями / Д. А. Быков // Педагогика. 2007. № 6. С. 27–31.
6. Вачков И. В. Модель формирования позитивного отношения к младшим школьникам с ограниченными возможностями здоровья у их сверстников / И. В. Вачков // Психологическая наука и образование. 2011. № 3. С. 59–65.
7. Гріневич Ж. Орієнтація на особистість : робота в інклюзивних класах / Жанна Гріневич // Початкова освіта. Шкільний світ. 2011. № 46. С. 6–8.
8. Дегтяренко Т. М., Вавіна Л. С. Корекційно-реабілітаційна робота в спеціальних дошкільних закладах для дітей з особливими потребами: Навчальний посібник. Суми : ВТД „Університетська книга”, 2008. 302 с.
9. Досвід залучення дітей з особливими потребами до загальноосвітніх шкіл / О. Кунанець, Н. Герцик, О. Озарко, Г. Дідух // Психолог. Шкільний світ. 2004. № 37. С. 18–21.
10. Запровадження інклюзивної освіти в ЗНЗ / упоряд. С. В. Корніцова // Управління школою. 2011. № 1/3. С. 73–92.
11. Зарецкий В. К. О возможности индивидуализации образовательного процесса на основе рефлексивно-деятельностного подхода в инклюзивной практике / В. К. Зарецкий, М. М. Гордон // Психологическая наука и образование. 2011. № 3. С. 19–26.
12. Инклюзивное образование как первый этап на пути к включающему обществу / Н. Я. Семаго, М. М. Семаго, М. Л. Семенович [и др.] // Психологическая наука и образование. 2011. № 1. С. 51–59.
13. Ілляшенко Т. Діти з церебральним паралічем у загальноосвітній школі / Т. Ілляшенко // Початкова школа. 2008. № 11. С. 58–62.
14. Ілляшенко Т. Інтеграція дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітній школі / Т. Ілляшенко // Початкова школа. 2007. № 12. С. 46–49.

15. Інклюзивна освіта в теорії і практиці діяльності школи / А. Колупаєва, Н. Софій, Ю. Найда, Л. Даниленко // Директор школи. Шкільний світ. 2011. № 7. С. 17–22.
16. Інклюзивне навчання: партнерські стосунки з родинами / А. Колупаєва, Н. Софій, Ю. Найда, Л. Даниленко // Директор школи. Шкільний світ. 2011. № 10. С. 1, 20–25.
17. Кашуба Л. В. Інклюзивна модель навчання: компетентнісний підхід / Л. В. Кашуба // Завучу. Усе для роботи. 2011. № 13/14. С. 32-11–32-15.
18. Колупаєва А. Нормативне забезпечення інклюзивного навчання / А. Колупаєва // Директор школи. Шкільний світ. 2011. № 9. С. 26–32.
19. Левченко И.Ю. Технологи обучения и воспитания детей с нарушениями опорно-двигательного аппарата: учеб. Пособие. Москва: Академия, 2001. 192 с.
20. Луценко І. Психолого-педагогічний супровід дитини з особливими потребами / І. Луценко // Психолог. Шкільний світ. 2005. № 40. С. 19–27.
21. Манилова Л. М. Можливості когнітивного розвитку учнів з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної освіти / Л. М. Манилова // Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. наук. праць ін-ту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України / за ред. С. Д. Максименка ; редкол.: С. Д. Максименко, М.-Л. А. Чеп, Ю. Т. Рождественський [та ін.]. К., 2011. Т. 13, Ч. 4. С. 236–240.
22. Муренець Л. С. Навчання дітей зі зниженим зором / Л. С. Муренець // Управління школою. 2011. № 1/3. С. 93–95.
23. Організація діяльності інклюзивної школи / А. Колупаєва, Н. Софій, Ю. Найда, Л. Даниленко // Директор школи. Шкільний світ. 2011. № 8. С. 21–27.
24. Рогова В. Рівний доступ до якісної освіти : інклюзивна освіта в сучасному навчальному закладі / Віра Рогова // Директор школи. Шкільний світ. 2011. № 38. С. 27–32.
25. Троянова Т. В. Спадкоємність у процесі соціалізації дітей з особливими потребами дошкільного віку і початкової ланки освіти / Т. В. Троянова // Педагогічні науки : збірник наукових праць / редкол.: Є. С. Барбіна, В. Л. Федяєва, В. В. Кузьменко та ін. Херсон, 2007. Вип. 45. С. 408–411.
26. Чудная Р.В. Адаптивное физическое воспитание К.: Наукова думка, 2000. 358 с.
27. Шевцов А.Г. Методичні основи організації соціальної реабілітації дітей з вадами здоров'я: Монографія. Київ: НТІ «Інститут соціальної політики», 2004. 240 с.
28. Щорс В. В. Формування гуманного ставлення до дітей з особливими потребами в учасників навчально-виховного процесу / В. В. Щорс // Початкове навчання та виховання. 2011. № 32/33. С. 42–45.

Інформаційні ресурси

1. www.education-inclusive.com
2. ussf.kiev.ua/
3. osvitportal.lviv.ua
4. www.blind.org.ua
5. <http://knowledgeloop.org/pd>
6. www.includingsamuel.com
7. www.includingsamuel.com/screenings/host.
8. www.IncludingAllKids.org
9. www.includingsamuel.com
10. <http://groups.to/includingsamuel/>
11. www.includingsamuel.com/screenings/host
12. www.includingsamuel.com/presskit